

ДВІ РЕЦЕНЗІЇ НА ОДНУ КНИГУ

Степаненко М. Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік : монографія / Микола Степаненко. – Полтава : Дивосвіт, 2018. – 588 с.

Системні перифрастичні зв'язки в сучасному публіцистично-політичному дискурсі

Сучасну лінгвістику збагатила цікава й цінна праця – «Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік». Її автор – відомий мовознавець Микола Степаненко. Лінгвісти добре знають його науковий доробок, у якому – суголосна рецензований роботі монографія «Політичне сьогодні української мови: актуальний перифрастикон» (Харків : Видавець Іванченко С. І., 2017). Вона викликала неабиякий інтерес у науковому світі (див. про це рецензії Олени Маленко, Надії Бойко, Наталії Кондратенко, розміщені в «Альманасі Полтавського національного педагогічного університету “Рідний край”», 2017, № 1(36)), рецензію Тетяни Космеди, опубліковану в науково-теоретичному журналі НАН України (Інститут української мови) «Українська мова», 2018, № 1). Студії, про які йдеться, мають багато спільного. По-перше, вони складаються з теоретичної і практичної (лексикографічної) частин. Щоправда, відомості, наведені в рецензованому дослідженні, не лише відбивають попередні, новітні динамічні процеси, які відбулися 2017 року, а й проливають світло на раніші зміни, що, за твердженням самого автора, спричинені впливом двох найзнаковіших позамовних чинників – Помаранчевої революції та Революції Гідності. Микола Іванович вияскравлює в монографії такі важливі аспекти, як сучасні фемінативні процеси в українській мові, особливості називання партій (ідеться про партіоніми), специфіка номінування воєнних подій, які відбуваються на Сході України (у так званих «ДНР», «ЛНР»). Наймайстерніше, найповніше представлено аксіологічну вісь перифрастичності як своєрідного субституту офіційної назви «Закон України “Про засади державної мовної політики”» через такі логіко-інформативні сегменти, як 1) авторство документа (ківалово-колесніченківське «твориво»), його 2) структура назви, 3) місце в мовно-законодавчому полі, 4) чинність, 5) сутність.

Як позитивне вирізимо те, що аспекти розглядуваної проблеми проаналізовано за індивідуальною технологією, а в сукупності вони постають як одна

зв'язана в міцний сюжетний вузол проблема – сучасна лінгводинаміка, зокрема інноваційні процеси у сфері української перифрастики, котра покликана оперативно реагувати на всі зміни, які переживає сучасне українське суспільство.

Микола Іванович і в першій, і в другій монографіях зарекомендував себе як вправний словникар. Він зібрав – без перебільшення – оригінальний матеріал, уміло скомпонував його. Відчувається, що автор-лексикограф діяв, як і має бути, об'єктивно, тобто характеризував без якого-небудь селекціонування перифрастичний ресурс. В алфавітних переліках словникових статей подано позитивно й негативно марковані приклади. Їхнє співвідношення – це вже

справа не дослідника, а суспільства, яке породжує свою аксіологію всьому, що в ньому відбувається.

Сподіваємося, що корпус вторинних номінувань, яким оперує Микола Степаненко, колись потрапить до солідних лексикографічних видань. Цей корпус, зрештою, унеможливить зникнення такого цінного фактажу. Почасти він, зрозуміло, зберігся б, а от щодо його системного функціонування, то це пряма заслуга Миколи Івановича.

Завідувач кафедри україністики Університету імені Адама Міцкевича в Познані (Польща) Тетяна Космеда, рецензуючи першу монографію, звертає увагу «й на вишукану мову тексту <...> видання», що вказує, за її твердженням, «на характерні риси ідіостилу Миколи Степаненка: його наукове мовлення послідовно й безкомпромісно відповідає всім нормам сучасної української мови, але разом з тим воно надзвичайно соковите, метафоричне, образне, із актуалізацією потрібних для формування оригінальної думки прагматичних смислів, таке, що репрезентує авторську орнаменталіку, лінгвокреативність, його світовідчуття, світорозуміння та світосприйняття, тобто Микола Степаненко демонструє ознаки нового наукового дискурсу, що почав формуватися наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, коли руйнуються колишні його канони (строгість викладу, відсутність образності, емоційності, екскурсії, особливої орнаменталістики та ін.)» (див.: Космеда Т. Новий погляд на розвій перифрастичного фонду українців : Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон : монографія / Микола Степаненко. – Харків : Видавець Іванеченко С. І. / Тетяна Космеда // Українська мова. – 2018. – № 1. – С. 155). Те саме без будь-яких вагань можна сказати й про монографію «Публіцистично-політичні перифрази української мови: 2017 рік». Сподіваємося, що її з інтересом читатимуть не тільки фахівці-лінгвісти, а й усі, хто цікавиться минулим і сучасним української мови. Видання рекомендуємо до друку, чекаємо на його якнайшвидший вихід у світ.

Доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедри українознавства та лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
О. О. Маленко

Новітня публіцистично-політична перифрастика: власне лінгвістичний і соціолінгвістичний виміри

Рада з того, що маю змогу рецензувати ще одну працю Миколи Степаненка з тієї самої проблеми – політичне сьогодення української мови, а якщо точніше, то віддзеркалення в українській мові всіх політичних пертурбацій і безпосередньо або опосередковано причетних до них людей. Як і попередня монографія (Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон. – Харків, 2017), нове дослідження

складається з двох розділів – теоретичного та практичного. Основний зміст теоретичного розділу – міркування автора про лінгвоновації, про природу вторинних номінувань, об'єднаних двома семантичними типами: «Людина», «Суспільний розвиток». Стосовно перифраз, то їх проаналізовано з погляду синхронії (йдеться про датовані 2017 роком описові звороти) та діахронії (краще сказати, відносної діахронії) (мовиться про з'яву перифрастичних висловів у 2004–2016 рр. під впливом таких екстралінгвальних чинників, як Помаранчева революція, Революція Гідності). Важливо, що автор вибудовує чітку концепцію: семантично групує вторинні назви в парадигми, удокладнено характеризує їхні компоненти й установлює їхнє внутрішнє членування в його ієрархічно-значеннєвому структуруванні. Важливі відомості, що пов'язані з активізацією фемінності в українській мові, мовною грою на різних мовних рівнях, можуть бути з успіхом використані у процесі підготовки підручників та посібників із граматики, стилістики. Узагальнення про мілітарні перифрази є цінним матеріалом для укладання енциклопедичного гасла про сучасні воєнні події на Сході України.

Друга частина – це досконалий зразок лексикографічного інтрепретування перифрастикону. Словникові статті, як і передбачає це процедура формування гасел, складається із заголовка, після якого наведено в авторській редакції перелік його описових найменувань та відповідний ілюстративний матеріал із повною паспортизацією. Цей фрагмент роботи може повністю ввійти до Словника українських перифраз. Потреба в такій праці очевидна, вона на часі. Автор справедливо зауважує, що матеріал, яким він послуговується, «аж ніяк не вичерпує багатофункційного політичного ресурсу сучасної української мови». Важливо наголосити ще на одному моменті: основним джерелом дібраного матеріалу став, крім текстів новітніх засобів масової інформації, Інтернет-ресурс. Цей мовний феномен потребує глибокого узагальнення. Зокрема, важливо співвіднести його зі стильовою парадигмою сучасної української мови, установити спільність із функційними різновидами мовлення і – що є вельми важливим – вирізнити відмінності й цим самим вияскравити іманентні властивості Інтернет-ресурсу.

Автор виявляє сміливість, коли вводить до обігу вразно конотовані одиниці на позначення відомих людей. Він діє не як політик, а як лінгвіст, цим самим заявляючи, що для дослідників мови немає заборонених тем.

Нарешті ще про одне: теоретичний матеріал логічно структурований, підкріплений виразними ілюстраціями, які подеколи повторюються. Це, однак, не применшує значущості роботи, а навпаки, посилює її, позаяк демонструє різні грані окремої перифрази й новітнього парафрастикону загалом.

Доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Н. В. Кондратенко